DE ALCESTIDE EURIPIDEA.

DISSERTATIO PHILOLOGICA

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AUCTORITATE

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

IN

ACADEMIA GRYPHISWALDENSI

RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT

ET UNA CUM SENTENTIIS CONTROVERSIS

DIE XXIII. MENSIS NOVEMBRIS ANNI H. S. LXVII.

H. XII.

IN PUBLICO DEFENDET

ERNESTUS WILKEN

SUNDENSIS.

ADVERSARII ERUNT:

C. WINDSCHEFFEL, CAND. PHIL.

H. WESEMANN, STUD. PHIL.

W. GILLHAUSEN, STUD. PHIL.

BEROLINI.

TYPIS EXPRESSIT CAROLUS FEICHT.

DE ALCESTIDE EURIPIDEA.

PRAEMISSA EST DE ARTE GRAECORUM SCENICA BREVIS EXPOSITIO.

Alcestis Euripidea cum ab antiquissimis temporibus viris doctis[1]) praebuisset disputandi materiam, nostris diebus aucta est contentio, siquidem publicato et edito per G. Dindorfium (ante hos fere XXX annos) memorabili scholio Vaticano apparuit, quartum tetralogiae locum obtinuisse eam fabulam. Inde alii aliam viam sunt ingressi: Glum[2]) dissertatione elegantissima conatus est ostendere, non parvam cum fabulis Graecorum satyricis Euripidis Alcestin habuisse cognationem: quam sententiam postquam refragati sunt G. Hermann[3]) et Firnhaber[4]) mox maiore cum fiducia nec sine facetiis Köchly[5]) protulit in medium; ita existi-

---

1) cf. historiam criticam Alcestidis fabulae, quam composuit Buchholz: de Alcestide Euripidea, p. 2 sq.

2) De Euripidis Alcestide. Berol. 1836.

3) Dissert. ed. Monk. praem. — Praef. Cyclopis.

4) Censura diss. Glumianae. Zeitschr. für Alt. 1837 p. 417.

5) Literar. hist. Taschenbuch v. R. Prutz 1847.

mans quasi novi cuiusdam artis scenicae generis (quod quidem quodam modo successerit in locum satyrorum) princeps habeamus exemplar Alcestin. Speciosam vero illam coniecturam Rauchenstein[6]) et Bendixen[7]) quom ad obrussam diligenter exegerint, ipsi minus profecere. Id quod cadit etiam in Buchholzium. Omnes enim tenentur Aristoteleis de tragoedia placitis: maxime vero cavendum est ne illic quoque nubem pro Junone amplectamur. Aristoteles enim et temporis spatio et animi indole longe distat ab illo quo florebat Graecorum tragoedia aevo: tum quamvis ille sit amicus, ut eius ipsius verbis utar, magis amica veritas. Quom igitur ad philosophi formulam minus possint adaptare V.V. D.D. nostram fabulam, modo singularem quandam fabularum speciem effingunt huius causa ingratae fabulae, modo non liquere causam iudicant. Nec nostratium philosophorum si excusseris libellos, invenies de rebus illis quae tibi e puro fonte veterum hausta videantur: mihi certe non satisfacit ista eruditio. Veniam ergo peto atque postulo, quom neglectis fere V. V. Cel. Cel. opinionibus quae ex Aeschyli Sophoclis Euripidis Aristophanis carminibus de finibus artis scenicae mihi ipse persuasi, strictim Vobis explanaturus sim. Quis autem neget, illos qui et tempore

---

[6]) Die Alcestis des Euripides als besondere Gattung des griech. Drama. Aarau 1847.

[7]) De Alcestide Euripidis. Alton. 1851.

praecedant criticos, et-si dis placet-auctoritate in eiusmodi quaestionibus (nam ipsorum eorum res agitur) primo loco nobis esse audiendos? Repetamus igitur a capite gravissima quaeque eo pertinentia, ut et fines cognoscamus et discrimina artis scenicae.

Ac primo quidem hoc monuerim, ne quom isdem fere quibus veteres etiam nunc utamur in arte scenica vocabulis, illud forte nos fugiat rerum tamen scenicarum condicionem longe aliam fuisse illis temporibus ac nostris. Nos quidem tragoediae vocabulum ita intelligimus, quasi prorsus idem sit ac nostrum Trauerspiel, comoediam vero interpretamur Lustspiel atque ita fere credimus quo modo atrum colorem candido, eodem fere tragicum genus oppositum esse comico: nec non iam Alexandrinorum grammaticorum temporibus similis quaedam opinio valuisse videtur. Neque mirandum, nam hoc sexcenties videmus, temporum cursu totam rerum condicionem commutari remanentibus tamen propriis pristinae condicionis vocabulis.

Certe quo tempore inventum est *τραγῳδίας* nomen, tragoedia nihil aliud erat nisi dithyrambus satyricus in honorem Liberi cantatus (cf. Aristot. Poet. c. 4. 1449 a, 10 sq. 19 sqq. § 12. 14.); dein introductis actoribus, fabulis a Bacchi cultu alienis admissis, satyris fere reiectis prorsus nova quaedam ars evasit, quae paulatim illa ipsa facta est quam nunc vocamus tragicam. Quonam tempore factum sit illud *ἀποσεμνύνεσθαι*

(Poet. 1. c. l. 20 sq.), non quidem dictum est: constat autem Phrynichum atque Aeschylum satis iam exhibuisse illud *σεμνόν*, postea quod putabatur tragoediae proprium. Phrynichus quidem quom populum castigaturus *οἰκεῖα πάθη* prodidisset pōenas dedit publicas: quem tamen excepit et arte maior et virtute idem persecuturus consilium Aeschylus, quem iure tragoediae vocavere patrem. Pia colebat ille mente vatis Homeri memoriam: ac si humanas res omnes in Homeri carminibus suspensas vides e numine Jovis, Aeschylus Jovem Optimum Maximum et propinqua Jovis numina vindicare ab impetu superstitionis et augere virtutibus sinceris voluit. Ita factum est, ut non *πάθος* quoddam gravius, quo animos spectatorum retineret ac percuteret — id quod Choerilus et fortasse Thespis spectaverant — introduxisse, verum hoc potissimum egisse videretur in componendis fabulis: ut quaecumque mala vel hominibus singulis vel genti cuidam vel populo acciderant, apparerent quasi necessariae certe cuiusdam delicti poenae, quibus demum persolutis in gratiam liceret redire cum diis iniurias persequentibus. Nec non plurimae et optimae fabulae Aeschyleae (Persarum quidem fabula mihi non integra videtur esse servata) eiusmodi gratum exhibent exitum: constat quidem illud *δράσαντι παθεῖν*, *πάθος* autem ubi *μάθος* factum erit, deum deinceps gratia opitulatur sontibus. Deorum autem iustitia non uno die confici-

tur, sed annorum saepenumero et saeculorum spatia requirit: quocirca Aeschylus tres tragoedias tam arte coniunxit, ut quasi tres eiusdem fabulae actus fierent. Tertia vero tragoedia sic fere comparata esse solet, ut nodum iusta laetaque ratione solutum ostendat: exempla sunt Hypermnestra capitis absoluta, Orestes, Prometheus solutus, urbs Thebarum servata. Neque aliter rem se habuisse opinor in deperditis fabulis.

Haud satis circumspecte mihi videtur de Aeschylo iudicasse Sophocles: *εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε.* Nimirum ille quidem optime sibi persuaserat, cum in ipsa vita, tum in arte tragica primo loco colendum esse animum castum et sincerum et qui nil nisi bonum pro pulcro haberet: omnes autem quae extinguerent candidum illum et ingenuum veritatis colorem artis blanditias pro fuco ac fallaciis esse habendas.

Imminuta dein magis magisque prisca pietate ac religione tragici quoque poetae non amplius summam artem respiciebant minoribus rebus maximam navantes curam. Initium facit Sophocles: qui quom non desinat modum ac modestiam suadere, celebrat tamen et admiratur naturam hominis (*πολλὰ τὰ δεινὰ κ. τ. λ.*) plane diverso more ab Aeschylo. Haud ignoro equidem mutatas temporum conditiones: et quis negaverit animis altius penetrantibus vix potuisse satisfacere Aeschyleam rerum divinarum interpretationem. Homines quom

fas sit poenas dare scelerum, impune peccavit Jupiter Sophocles ille εὔκολος qui comiter vivere maluerit quam in meditando desudare, non intellectam servasse sati habuit deorum auctoritatem. Tantum vero abest, u iustae tragoediae habeamus exemplum Oedipum Re gem, ut ne Aeschyleum quidem cothurnum aequaviss poeta dici possit. Licet haud innocentem finxerit ill Jocastae filium, minime tamen compensavit cum cri mine poenam. Vel in optimis fabulis Sophocleis am biguus quidam honestatis sensus deprehenditur: Anti gonam respice! Chorus nescit quid potissimum suadeat omnia ruunt ad perniciem: sero tandem adducitur cae cus ille senex qui meliora doceat Creontem haud ali ter ac deus quidam ex machina. Honestatis autem prae cepta divinitus nobis omnibus sunt tradita, nec sempe Tiresias praesto est quem consultemus. Aeschylus quant melius rem instituit in Agamemnone, quom chorus null regii muneris ratione habita libero detestetur ore mac tatam a patre filiam tamquam novum atque inauditun facinus. Eodem opinor pacto chorus ille Sophocleu debebat non multa verba facere de generis humani va riis virtutibus, sed potius Creontem admonere, ne aete nas humanitatis leges suo imperio arbitrioque postpc neret.

Euripides tum exstitit praeco melioris aevi. I ad gravissimam iudici rationem res exigens divinas hu manasque, non iam potuit in remissa illa temperanti

quam Sophocles amplexatus erat, acquiescere: sed imminentem reipublicae ruinam eo studuit avertere, ut expulsis superstitionibus salutari quadam sapientia imbueret civium animos. Contigit tamen ei quod fere semper novarum rerum licet optimo consilio studiosis: finem et modum transiit. Nec desiit Aristophanes qui de re publica secus sentiret, identidem carpere istam sapientiam, quae etiamsi admodum fuit speciosa, tamen quom careret firmo religionum nostrarum fundamento, revera imbecilla erat et vacillans. Poetae illud: „Incidit in Scyllam dum vult vitare Charybdin“ multifariam dici potest de Euripide.

Dignitatis feminarum specimen haberi voluit Medeam: sed id quod effecit monstrum est. Non vitupero quod mactavit mater infantes: verumtamen adultero si poena sustinenda erat Iasoni, quanto maius supplicium meruit quae in suam ipsa prolem saeviverit. Quid vero poeta fecit? Feminarum causam agens mariti personam turpiter depressit prorsus neglecto innocentium iure infantium. Sic summum ius summa solet esse iniuria nisi suum cuique tribueris. Tragoediam autem esse eam fabulam vix puto, qua honestatis leges impune ac quasi per ludibrium laedantur.

Nam ut bellum non belli causa, sed quo pax honesta securaque recuperetur, geri debet: eadem lege nisi quibus tranquillitas animi maior quaedam comparetur, dolores cruciatusque animorum haud debere ar-

bitror excitare poetam tragicum. Mors nonnunquam sola relinquitur medela malorum: et tunc quidem admittitur, ut pusillo damno adfectus homo sempiternam infamiam vel aeternum animi supplicium effugere, vel patriae possit amicisve auxilium ferre. Errare vero vehementissime mihi quidem videtur, si quis ex ea re, quod saepissime mortis nuntios audimus in tragoediis, velit efficere, vel sitam esse in malis vitae humanae depingendis artem tragicam, vel solacium posse comparari ipsis calamitatibus auditis maius quoddam quam nobile istud: Solamen miseris socios habuisse malorum.

Talia qui sibi persuaserit, plane confundere nobis videtur causam instrumentalem cum finali. Equidem censeo, affectus animorum eo tandem consilio debere depingi, ut pectus spectatorum quom quasi poenas vicarias dederint personae scenicae, libero quodam impulsu ductum meliora sequatur. Ergo ut *δράσαντι παθεῖν, παθόντι* vero *μαθεῖν* illic praescriptum est, sic nos audientes deceat *συνδρᾶν συμπάσχειν συμμανθάνειν.*

Conf. Aristoph. Ran. vv. 1008 seq. Totum illud inter Aeschylum certamen et Euripidem maxime valet ad veram ipsius antiquitatis de arte scenica cognoscendam opinionem, quae quom abhorreat ab Aristotelis placitis, ita tamen comparata est, ut etiam nostrae religionis possit prope satisfacere iudicio.

Ut vero tragoediae naturam non in dolore ac lacrimis, ita prorsus comoediae vim non in iocis ac ca-

villationibus, sed in eo consistere, ut iocando verum
rectumque aperiatur existumo: quare si tragicum de-
ceat poetam exemplis culparum propositis honestatis
praecepta cuivis mortalium communia tradere; comici
contra hoc erit munus, ut cuiuslibet vel populi vel
exus vel ordinis vel factionis vel disciplinae perversa
tudia quom retexerit, ipse praeceptor existat veritatis.
Aristophanis quidem unius integrae servantur comoe-
liae: at est ille re vera Comicus, honesti discipulus,
lecori magister. Cf. Arist. Pac. vv. 736—764.

Nimirum illud bonum, quod non natura nobis om-
nibus traditum dotis cuiusdam instar divinae, sed men-
is cogitatione et vitae usu atque experientia compa-
andum nobis et augendum videtur — id fortasse vo-
abimus decorum. Quod non ut honestum idem sem-
er ubique manebit, sed pro variis vitae humanae con-
icionibus cumque mutatis temporibus et ipsum muta-
itur: neque tamen ullo modo repugnare debet honesto,
e e decoro fiat indecorum ac turpe. Non igitur mira-
ere quom Aristophanes certe nobis multa non sat de-
ore lusisse videatur, si tamen ille mihi est ἄριστος
ωμῳδοδιδάσκαλος ἀνθρώπων: siquidem Comici fuit suis
onsulere civibus, non saeculis post futuris. Deceptus
uidem est Aristophanes sui temporis amplexus opina-
iones, nihilo tamen minus proprio κωμῳδοδιδασκάλου
c sanctissimo est iure usus, quom Socratem ut im-
ium atque insanum criminatus est hominem, Euripi-

dis vero suavissimam facundiam ut nugas quasdam pueriles, quae non tragici poetae faciant officium, acerbissime illusit.

Quare si paucis comprendero meam de rebus istis opinionem, hoc commune esse puto et tragici munus et Comici poetae, ut non fumum e fulgore, sed e fumo lucem dare veritatis cogitet: fumi vero simillimos esse caecos illos pectoris humani affectus, quibus depingendis maxime vacant poetae scenici, quis infitiabitur? Neque halucinari nobis videatur, si quis ita rem se habere dicat: tragicum vatem velut verbi divini ministrum alta voce praecepta honestatis tradere exemplis bonorum morum et malorum ante oculos positis, comicum quasi ludi magistrum flagello Momi debere suscitare vel nugantium animos vel dormitantium hominum.

Quibus expositis minus iam erit difficile, satyris quoque quem debeant obtinere assignare locum. Welckerus (App. Tril. p. 331) Demetrium ducem sequitur, qui satyricam esse dixit *παίζουσαν τραγῳδίαν*. Propius accedit ad verum Tzetzes, qui minime quidem perspecta tragoediae natura haud inepte tamen de satyris ita disputavit: (*περὶ κωμ.* § 28) *σατυρικῆς δὲ τέλος τοιούτοις θυμελικοῖς χαριεντισμοῖς καθηδύνειν τὸν βίον.* Nimirum quom argumenta satyrorum fere simillima sint tragoediarum, ars vero satyrica distet aliquantum a tragica, hoc primum anquiramus: utrum magis conside-

randum sit nobis argumentum fabulae an ars ratioque poetae? Artem puto. Quare faciem argumenti mythici minus curabimus: artis formam pertinere ad comicum genus iudicabimus, nec tamen non admodum magnum interesse discrimen inter comoediam (Aristophaneam) et satyros. Satyri enim (quoad nobis licet conicere) paene nihil agebant, nisi ut iocis lepore lascivia detinerent delectarentque multitudinem. Idque mihi solum videtur satyricae artis proprium, nec dubitaverim omnes vel posterioris antiquitatis vel nostrarium quas dicunt comoedias eidem assignare comici generis speciei, cui maneat per me licet cognomen satyrica. Quomodo autem factum sit, ut in capripedum locum Satyrorum paulatim successerit servorum meretricum parasitorum turba, hoc quidem loco longum est exponere.

Iam autem vereor ne summae adrogantiae reus dicar quom non contentus tribus illis vocabulis usitatis (tragoedia comoedia satyrica) quartum quoddam commendaturus sim: nimirum ut satyri non idem τέλος secuntur, verum tamen isdem fere quibus comoedia utuntur instrumentis — eadem lege probabile est tragici quoque generis esse speciem, quae tragico quodam apparatu instructa finem tragoediae haud ita assequatur.

Cedo exempla! dixerit aliquis. Ego vero vehementer vereor ne multo maior deprehendatur exemplorum numerus quam cupias. Nam nisi certis et invictis honestatis legibus uteris, fieri non potest quin rem affec-

tam relinquas vel ipse videare malorum undis prope demersus velut magiae studiosus ille Goethianus. Nam Oedipus Coloneus quem ad ipsum vitae finem haud pudet diras imprecari filiis nihil ad boni patris, nec Medea ad fidae coniugis officium valet adumbrandum, nec Phaedra suam culpam innocentis sanguine pueri exstinguere cupiens imitanda videtur: atque omnino hoc etiam in nostratium poetarum fabulis saepissime usu venit, ut nodus optime conexus aut non dissolvatur aut dissecetur vehementius. Finis autem quom sit summa cuiusque rei et quasi caput, fieri non potest quin tragoedia ceteris fortasse abundans virtutibus quae tamen exitu careat iusto gratoque, deterioris esse notae videatur. Eius generis fabulas haud inepte vocaveris patheticas, quando quidem totae versantur in affectibus humanis depingendis nec salutares edunt ex se fructus honestatis. Eiusque generis Tragicos depingere potueris versibus Flacci (A. p. v. 32 seq.):

Aemilium circa ludum faber unus et ungues Exprimet et molles imitabitur aere capillos, Infelix operis summa, quia ponere totum Nesciet. —

Nec me fugit vix sufficere quattuor ista quae fecimus discrimina, sed cuiusque generis artis scenicae ternas intelligendas esse species. Recte enim admonet Horatius (A. p. v. 227), ne descendant satyri (quos ille quidem vulgari more adnectit ad tragoediam) ad infimam istam comici generis speciem, cuius exempla

praebent Atellana Romanorum et mimus. Quippe mimographi plebeculae cachinnos captaturi frequenter honestatem pietatem pudicitiam ludibrio babere, neque decorum non dirigere ad usum vitae communem et vulgarem quandam utilitatem audebant.

Similiter ubi pro virtute vel impotentem lubidinem vel procacitatem vel impietatem in severiore arte colueris, non tragoediam, ne patheticam quidem efficies fabulam — sed effeminatam et spurcam.

Ubi vero summam artis dignitatem pio animo tueris, paulo minus te decet morosam istam diligentiam n rebus pusillis collocare, qua fortasse critici cupiunt iberum tuum adstringere ingenium. Nimirum semper mixtas cum tristibus laetas res hominum vita procreat, et vehementissimas tempestates mox excipit grata quaedam γαλήνη. Thersites et ipse auget principum Graecorum dignitatem, neque Hercules ille (cf. Herc. Fur. v. 628 seq.) videtur ioca cum infantibus agens personae suae deesse gravitati. Imperat quidem ipsa rerum natura, tragicus ut inprimis sequatur dignitatem, comicus decus leporemque: uterque autem plurimum proficiet, quandocunque maiorem quendam effectum ars eius requirit si commutaverit vel cum socco cothurnum vel vice versa — incredibilis enim e novo atque inspectato nascitur voluptas. Nec non legitimus eiusmodi dolus nominari potest, siquidem e communi fonte ortum

rursus amat coire utrumque genus: cuius rei exempla luculentissima praebet Alcestis Euripidea.

Nunc quom quaerere velis, cuinam fabularum generi sit adscribenda nostra, tria tibi erunt capita disputationis distinguenda. Primum ipsius μύθου considerabis indolem ac naturam, tum Euripidis exiges fabulam ad circumspecti modestique iudici rationem: denique testimonia veterum huc pertinentia diligenter excuties. —

Et μῦθον quidem examinans, licet rudis materiae omnino sit simile argumentum, quod ad varios flecti possit usus: vix infitiabere dignissimam cothurno nostram esse fabulam.

Nam quercum ubi caesam videris, non qua flamma nutriatur, sed navibus vel aedibus exstruendis quaesitam esse materiam censebis: ac si qui μῦθος gravissima canere honesti praecepta videatur, haud ita facile credas poetam veritatis studiosissimum comoediam vel satyricam effecisse.

Μῦθος autem (cf. Apollod. I. 9, 17. III, 6, 4. Hyg. c. 50. 51. Schol. Pind. Nem. p. 424 Böckh) sic est comparatus, ut non fidei certamen inter maritum et uxorem proponatur, sed potius quantopere cultus Apollinis, qui homines hospitalitatem et liberum doceat amoris officium, praestet saevis illis Telluris atque Inferorum sacris, luculentissimo exemplo demonstretur. Id quod Hermann accuratius exposuit, (praef. ed. Monk.

praem. p. XIII. s.) qui tamen nonnulla videtur de suo admiscuisse minus probabilia.

Admetus hospitis adiutus auxilio Apollinis Alcestin Peliae filiam a plurimis procis petitam ipse domum deduxerat: mox quom ob neglectum Dianae (sive Hecates) numen moribundus iaceret, Apollo a Parcis impetravit, ut alium pro eo mori paterentur.

Alcestidis dein voluntaria morte placati sunt Inferi.

Haec quidem antiquissima *μύθου* forma fuisse videtur. Nec tamen Herculis persona non satis commode postea videtur addita, quom donatam divi hospitis beneficio coniugem hospitis Herculis officio recuperet Admetus. — Pheres nil aliud nisi regionem illam Thessaliae significat in qua Admetus regnavit. Qui non ausus pro filio mortem obire illud videtur enuntiatum confirmare, proximam propinquitatem sanguinis nonnunquam infirmiorem apparere sancto quodam amoris amicitiaeve vinculo. Quod argumentum inprimis aptum videtur ad usum poetarum: quos cum deceat (cf. Plat. de leg. II, 6) populum docere, ipsius Fortunae victricem extitisse Virtutem, plurimum, opinor, iuverit, in tali exemplo periclitari, quo felicitas quasi catenis vincta vestigia virtutis premit. Nec solum ad poetarum, sed ad tragicorum usum prorsus conformatum esse hunc μῦθον contendo: siquidem e neglecto Dianae numine capitis periculum nascitur Admeto, tum vero illi, qui ne in summo quidem luctu hospitibus deesse est dig-

natus, praemium virtutis rediviva redditur uxor. In eo autem, quod pro ipso mortem obire coniugem maritus passus est, minime offendet qui veterum de capite mulieris cognoverit placita. (Cf. Iph. Aul. v. 1394., Aristot. Pol. I, 5. Schn.=12 Bekk. Poet. XV, 3.)

Iam Euripidis evolvamus Alcestin sententiam laturi de arte poetae. Desiderabis profecto Aeschyleum cothurnum — licebat nimirum poetae non quasi fortuitum aliquem casum (quo semper minus affliguntur animi) enarrare morbum Admeti, immo fingere nimio quodam nuptiarum studio correptum regem sanctissimum Dianae numen neglexisse. Tum Orci persona non importunas cum Apolline simultates exercere, sed ad similitudinem quandam accedens Eumenidum iustam sceleris poenam vindicare debebat. Choro vero suppeditabatur egregia sententiarum materia, si optimus rex Admetus tamen et ipse intemperantiae reus exstitisset, Alcestis autem (cuius nimio amore occaecatus coniux sollemne sacrum omiserat) amantissimum maritum optimum regem mulieris causa praematuram obire mortem dedignaretur. Admeti condicio facile sic poterat depingi, ut languescens corpore semimortuo cordatam cohibere coniugem non iam valeret: porro si patris (quem senili quadam morositate acerbitateque praeditum et ad priscorum exemplar Romanorum in ipsos filios animadvertentium commode fingemus) severas criminationes aequo tulisset animo, neque in sum-

mis malis miseriisque ipsius solitudinem excusasset hospiti tum dignissimus erat rex Admetus, ad quem deinceps redundaret omnis deorum gratia.

Ex Admeti autem persona pendet totius fabulae condicio. Quodsi recte contenderent Glum Köchly alii prorsus ignavum et abiectum ingenium deprehendi regis Pherarum: tum quidem Euripidis fabula minime ad tragicum genus referri deberet, quo ei celebrantur homines, qui quom spreta vulgari consuetudine maiora sequantur, ne delirantes quidem abiciant nostram generis humani maiestatem. Atque quamvis multo minorem in Admeti moribus quam oportebat curam collocaverit poeta, hoc recte contendunt Bendixen et Minckwitz[8]: nullum exstare vestigium, quo concludatur consulto ab Euripide depressam esse eam personam: quin satis apparet ex Apollinis laudibus (v. 10 cf. *ὁσίου γὰρ ἀνδρὸς ὅσιος ὢν ἐτύγχανον* — vv. 601—605, 809 al.), qualem sibi finxerit Euripides Admetum. Qua vero ratione apte potuerit augeri atque illustrari regis Pheraei persona, et W. Goethe in ea fabula quam Deos heroas et Wielandium inscripsit simulans ille quidem se Euripidis dicere causam demonstravit, et nosmet ipsi secundum Aeschyleae artis rationem paucis delineare conati sumus.

8) Des Euripides Dramen. Verdeutscht v. Minckwitz. Einleit. z. Alkestis.

Una tamen prae ceteris notari debet *scena*, quam omnino nequeamus excusare: putidam dico illam inter patrem et filium altercationem.

Ingenium autem poetae *ne hic quidem latet*: nam revera cogitari potest, hominem maluisse senio patris quam suavissimo flore coniugis carere. Quam tamen naturae humanae imbecillitatem tam inepte auxit Euripides, ut quem produxit maritus coniugis amore occaecatus acerrime patri convicietur ac ne postea quidem ullo modo pietas reparetur. Licet quidem conicere adeo vacillasse iam illo tempore boni moris consuetudinem, ut vix abhorreret ab usu vitae turpissima impietas: nec dubitaverim equidem affirmare poetam, non quo vilem plebeculae sed quia veri studio abreptus vulgarem vitae veritatem pro pulcro bonoque usurpaverit *captaret gratiam*, peccavisse. Habemus igitur patheticae speciei specimen clarum istam scenam, quae quom possit facili negotio excludi — commemoratus vix semel postea pater Pheres haud valet ad totius fabulae conditionem deprimendam.

Alcestidis partes egregie descriptae (ut saepissime potior apparet in mulierum moribus depingendis poeta) debilitant quidem quodam modo alterius personae gravitatem, edocent autem non solum Latonae filius, sed quem fidissimum habemus poetarum scenicorum interpretem, etiam chorus ipse (cf. inprimis nitidissimum *στάσιμον* v. 569—605) quemvis sana mente praeditum

summma suavitate liberalitate facilitate certe quidem eum fuisse, cui di hominesque perpetuam amicitiam, pulcerrima vero coniux vel mortis gratificari voluntatem esset dignata. Licet igitur exprobremus domesticas illas rixas nimis exaggeratas, ante Herculis tamen interventum ne minimam quidem comici generis suspicionem posse indagari profitebimur nec pili faciemus doctiorum somnia virorum. Istam autem Herculis personam ita esse comparatam, ut primo obtutu paullum videatur recedere a tragica consuetudine — quae res quo modo possit expediri unus quisque ex eis quae supra iam significavimus (cf. p. 17.) facili negotio divinabit — multo libentius concedemus.

Nam quom hilarior paulo videatur quam gravior Herculis persona ministro exprobrantis perversam istam morositatem quae minime valeat ad mortalium aerumnas sustinendas: elucet tamen heroici nescio quid ex ipsa comissantis semidei vociferatione.

Quale vero et quantum intercedat discrimen inter humanam facilemque Herculis doctrinam (cf. v. 781—802), cuius simillima canunt praecepta sexcenties Graeci poetae et Latini — et satyricam theologiam Cyclopis (cf. Cycl. 16 seq.) ingenue professi pro Iove Optimo Maximo suum se colere ventrem: nemo non videt qui minus ad vocabulorum quorundam similitudinem quaesitam, quam ad aperta sententiarum lumina et ad di-

stinctum illum orationis tragicae colorem eius modi quaestiones exigendas esse censet.

Equidem non dubito quin subscribam sententiae Hermanni, haec dicentis (diss. ed. Monk. praem. p. X.): Ille igitur Hercules, quid mirum, si qua est animi simplicitate, facile persuaderi sibi patitur alienam mulierem sepeliri? Immo convenienter id moribus suis facit, ut qui vagus per orbem terrarum, uniceque pugnas et proelia cogitans longe a domesticis curis abhorreat. Neque vero quod qui ei minister additus est, intemperantiorem in cibo potuque capiendo esse narrat, de dignitate viri quidquam detrahit: non enim minus politi mores continuo etiam inhumani sunt: quomque ipse deinde foras egreditur, non ebrius est, sed paullum incaluit vino, nec stolida atque absurda loquitur, sed quae etiam sobrius sentiat, qui inter mortis pericula vitam agens praesentia tantum sua esse intelligat. Esse autem eam hilaritatem non levitatem hominis vani atque voluptatibus dediti, mox apparet ubi Alcestin esse cuius mortem lugeat Admetus, comperit. Ibi vero tanto splendidius elucescit magnanimi herois virtus, quo remissior ante et socordior esse visus erat. Indignatus enim, quod hospitis, a quo in tanto sit luctu exceptus, pietatem importuno festivae potationis strepitu remuneratus sit, nihil non audere quo expiet illud scelus constituit, rectaque vel ipsis inferis ereptum mulierem proficiscitur.

Quibus Hermanni dictis pauca me addere oportet, siquidem non omnia tam plane leguntur apud Euripidem, quam illius verbis concluseris. Legimus enim Herculis (v. 524) responsum illud satis mirum: *οἶδ' ἀντί σου γε κατθανεῖν ὑφειμένην.*

Quodsi imminens periculum cognoverat, tum certo hospitis erat ilico ferre auxilium vel consilia consoliare cum amico-cur autem non prorsus ignarum istius calamitatis introduxerit poeta, ego non video. Omnia autem praeter importunos quosdam versiculos (v. 520 ad 530) quom optime quadrent ad Hermannianam illam Herculis descriptionem, facile credam paulisper dormitavisse Euripidem. Quid est, si moribundam minime curavit, cur pro mortua properet Hercules vitam periclitari femina? Nostratibus autem viris doctis de Admeti persona litigantibus sane haud contemnendi sunt isti versiculi: Hercules enim heroum longe fortissimus ipse minime offendit in eo quod maritus non aspernatus sit uxoris uti bene officio.

Hercules igitur ille verae nobis exemplum praebet gravitatis, quae facilis semper apparet et secura. Nimirum ut is, qui quotidie fere contracta fronte assidet, multo minus quam illi, quibuscum ioca seria perinde agas, tibi dulcis videbitur amicus — ita prorsus reges atque heroas tragicos, quibuscum possis conspirare (i. e. quod supra vocavimus *συνδρᾶν*), quam proxime ad humanam vitae consuetudinem decet accedere.

Quae Herculis humanitas quo elegantior evada, exodum fabulae pulcerimam excogitavisse videtur Euripides. Scite heros noster ludificatur amicum idem i gratiis referendis fidissimo amico et repetendis poen benevolentissime dissimulans.

Illos autem Herculis dolos non temere damnand esse quasi a tragoediae severitate prorsus alienos, ia Hermann (diss. p. XI) intellexerat quamvis aliter a nos sentiens de tragoediae finibus.

Qui de tota fabula tale quid proferre ausus e (diss. p. VIII.): Hercule detracto nihil vigoris, nih roboris, sed molle dumtaxat et flebile carmen re linquitur, elegiae potius quam tragoediae speciem ha bens. — At paulo post ille idem „ita ut ingenium more que quales tragoedia requirat, in sola inveniamus A cestide."

Nonne haec frontibus adversis sibi repugnant Herculem spectans tragoediae summam in virili quoda robore, Alcestin dein cogitans in sola generosita sitam esse censet. Illud quod dicit molle ac flebi ab ipsa quoque Alcestide proficisci concedit: rixa autem istam domesticam (quam duriorem fortasse v caveris quam molliorem) magis etiam respuere videtu Quae tandem relinquitur norma quaesiverim, ad qua possimus dirigere iudici nostri rationem?

Ego vero (licet non ita ut Minckwitz et Hartu Euripidea omnia laudata velim) non multum a ve

ios aberraturos esse spero, si totam hanc vindicabimus tragico generi fabulam eis dumtaxat versibus quibus honestatis leges impune neglectae videntur ad patheticam speciem detrusis. Desideratur quidem iudici maturitas: redolet tamen urbanam quandam facilitatem ironis opus poetae, a quo docta est fabula ol. 85, 2.

Reliquum est ut veterum colligamus testimonia. Legitur autem in hypothesi post notam didascalicam: τὸ δὲ δρᾶμα κωμικωτέραν ἔχει τὴν κατασκευήν. (sunt autem qui legere malint καταστροφήν.) deinde inferius: τὸ δὲ δρᾶμά ἐστι σατυρικώτερον ὅτι εἰς χαρὰν καὶ ἡδονὴν καταστρέφει. παρὰ τῶν γραμματικῶν ἐκβάλλεται ὡς ἀνοίκεια τῆς τραγικῆς ποιήσεως ὅ τε Ὀρέστης καὶ ἡ Ἄλκηστις, ὡς ἐκ συμφορᾶς μὲν ἀρχόμενα, εἰς εὐδαιμονίαν δὲ καὶ χαρὰν λήξαντα, ἅ ἐστι μᾶλλον κωμῳδίας ἐχόμενα.

Licet non ab eodem sit profectum grammatico utrumque iudicium, nobis satyros ad comicum genus referentibus non disiungenda est quaestio: hoc vero luce clarius apparet ex illis ἐκβάλλεται κ. τ. λ. vulgo tragoediam habitam esse Alcestin. Inde recta devenimus via ad iudicium Glumi (diss. p. 51): „multum valet hoc argumentum ad explodendam eam nonnullorum opinionem, qua poetas antiquos non certasse autumant nisi tetralogiis definita quadam ac certis legibus adstricta compositione formatis.“ —

Nimirum si licuisset ad satyricam fabulae condicionem demonstrandam, ecquis credat grammaticos illos

non abusuros fuisse gravissimo argumento ex ipsius te-tralogiae compositione petendo?

Glum vero cur nihilo minus prope ad satyro compingendam statuat esse Alcestin, difficillimum es explicatu: siquidem comparatis similibus scholiastarum sophismatis quantum tribuere liceat istiusmodi argu-mentationibus satis superque edocemur.

Cf. hypoth. II. Orest. *ἰστέον δὲ ὅτι πᾶσα τραγῳδί σύμφωνον ἔχει καὶ τὸ τέλος· ἐκ λύπης γὰρ ἄρχεται κα εἰς λύπην τελευτᾷ κ. τ. λ.*

Schol. Or. ad. v. 1686: *Τοῦτο τὸ δρᾶμα ἐκ τραγ-κοῦ κωμικόν· ἐκ γὰρ συμφορῶν εἰς εὐθυμίαν κατήντησεν Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀλκήστιδι ἐκ συμφορῶν εἰς εὐφροσύνην κα ἀναβίωσιν, καὶ ὁμοίως καὶ ἐν Τυροῖ Σοφοκλέους ἀναγνω-ρισμὸς κατὰ τὸ τέλος γίγνεται καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πολλ τοιαῦτα ἐν ταῖς τραγῳδίαις εὑρίσκεται.*

Or. argum. cod. Flor. *Τὸ δὲ δρᾶμα τῆς Ἑκάβη καὶ τοῦ παρόντος δράματος τὸ τέλος ἀπὸ πένθους ἄρχον-ται καὶ λήγουσιν εἰς χαράν.*

O fortunati grammatici, qui confidentissime no prava docere audeatis iurantes in magistri verba! Re cordati fortasse sunt grammatici locum Aristotelium (Poet. 13, 4.) p. 1453a, 12 sqq.: *ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶ ἔχοντα μῦθον — — μεταβάλλειν οὐκ ἐν εὐτυχίαν ἐκ δυσ-τυχίας, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐξ εὐτυχίας ἐς δυστυχίαν.* Qua tamen argumentatio quousque insaniae procedat, per-spicitur ex Hecubae exemplo: scilicet quia dirissim

oti compos facta est mater Polydori, comoedia erit abula! Eadem autem lex valebit in Medeam: nam et la femina perfidum ulta est maritum. Nec dubitavit llum in thesibus contendere, Antiopam et Bacchas ipsas ices dramatum satyricorum tenuisse. Quis iam mira-itur fuisse olim (cf. Tzetzes περὶ κωμ. S. 26.) qui vel ophoclis Electram eodem referrent: quin amplissimus xistet satyrorum ordo. Nimirum Philoctetes, Tyro, ne icam Oedipum Coloneum, porro Alcestis, Bacchae, Iedea Hecuba, Ion, Orestes, Helena, Heraclidae, Sup-lices, Iphigenia utraque et aliae transfugient ad saty-orum castra fabulae fortasse plus viginti, Aeschyli vero rs multum vereor ne tota desiliat ad comoediae ca-hinnos. At cur γλαῦκας Ἀθήναζε?

Singularis enim de Alcestide vix admittitur quae-io — sed aut scholiastas duces secutum plurimas agicorum fabulas transcribere te oportebit in comoe-iarum satyrorumque tabellas, aut nostra tibi ample-tenda est sententia, tertium non datur. Neque inepte omparavit Bendixen (p. 19) complures locos Aristo-haneos (Ach. v. 893; Thesmoph. 194; Av. 1244), qui-us eodem plane iure carpitur Alcestis atque aliae uripidis tragoediae. Neque absurdum videtur conicere tralogiam nostram eo consilio esse conscriptam, ut ibus fabulis (Alcmeone Telepho Alcestide) celebretur inctissima hospitalitatis fides, quibus opponatur tae-rrima mensae Thyesteae fama.

Quartum et gravissimum exstaret disputationis caput, si quae idem tractaverant argumentum Phrynichi Sophoclis fabulae tempus tulissent. Habemus autem quasi lacinias sex septemve versiculos (Phryn. fragm. 2 et 3, Soph. fragm. inc. 766 et 825 N.), quibus non venit mihi in mentem doctorum quorundam more hominum abuti. Minus etiam curabimus Ennianas quasdam Laevianasque reliquias nec si forte cognominem scripserit Antiphanes comoediam.

Atque omnino quom ad summam rem investigandam viribus uti intentis nos deceat (neque erravisse nos pudebit, dummodo veritatis studiosi iudicemur), in minutis reconditisque quaestiunculis semper recordabimur illud: »est quaedam ars etiam nesciendi.« —

ERNESTUS WILKEN DE VITA SUA.

Natus a. CIƆIƆCCCXXXXVI die XVII mensis
artii tales et parentes habui et praeceptores qui pu-
um ad bonae cuiusque artis allicerent studium. An-
ɔs ferme XVII natus Sundiam patriam reliqui philo-
giam professurus. Nec diu Gryphiswaldiae quam
academiam Octobri mense an. LXIII receptus sum
oratus Bonnam me contuli. Ibi vero nimio quodam
terarum (praecipue orientalium) studio incensus eo
ərveni, ut vehementer attenuata oculorum acie ab
ıpotenti sciendi omnia lubidine ad temperatum quen-
ım artium amorem nolens volens sim reductus. Nunc
ıidem hoc potissimum cupio, ut non multa verum-
men (si Deus voluerit) satis multum discam. Om-
bus autem quorum vel scholis interfui vel quibus
ɔet sum usus beneficiis, et nunc gratias ago et sem-
ər sum habiturus gratiam.

THESES.

I. Aristotelea illa definitio:

*δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοι-
των παθημάτων κάθαρσιν* — (Poet. VI, 2.) mini[m]
explet tragoediae officium.

II. Parum accurate de partibus tragoediae dispu[ta]vit Aristoteles. (Poet. VI, 7.)

III. Non possumus acquiescere in Aristotelis de E[u]ripide iudicio. (Poet. XIII, 6.)